

Skogsarbetarberättelser - eftertankar

Den 11 april genomförde Hembygdsföreningen en berättarkväll där 4 personer fick berätta delar ur 4 skogsarbetares livsberättelser. Skogsarbetarna var födda omkring 1860 och framåt. Deras berättelser gav upphov till många tankar.

När England ca 1850 öppnade sin marknad för import och virke, var industrialiseringen i full gång och man behövde mycket virke för att bygga fabriker och andra stora byggnader. I Sverige hade ångsågar byggts efter kusterna och man hade börjat öka sin export. För att få fram virket behövdes det något mer arbetskraft i skogen än i industrierna. Ute i skogarna fanns det inte arbetskraft för att avverka i stor skala, trots befolkningstillväxten, utan det måste komma till arbetare från andra områden. Den största gruppen utgjordes av värmlänningar, som förde med sig nya metoder hur man ex kunde bygga bättre timmerdoningar.

Arbetare kom, men det fanns varken bostäder, mat eller ens distributionskanaler för mat i tillräcklig skala. Lösningen blev import av fett, rökt amerikanskt fläsk, som fördes ut till avverkningsområdena och till byggandet av primitiva skogskojor vid varje avverkning.

Det finns många beskrivningar på hur barnen i fattiga familjer tidigt vill börja arbeta. I en del fall så tidigt som vid 8 års ålder. Det var vanligt att man började vid 12 års ålder och gav sig ut för att hugga och hjälpa sina fäder i skogen. Det beskrevs som en stolthet att man var vuxen nog att kunna bidra till försörjningen.

Yxor var det enda verktyg som man hade att tillgå. Yxorna hade en ganska kort egg och var tunga, de smiddes ofta av en lokal smed. På 1870 och 80 talen kom ytterligare verktyg, som barkspadar men även det som kallas för engelska yxor. Engelska yxor hade bred rundad egg som lämpade sig för täljning och barkning.

Arbetet började kl 6 på morgonen och slutade klockan 8 på kvällen i 6 dagars vecka. Man bodde i skogen långa tider, kanske hela säsongen, ofta i nedgrävda skogskojor med några lager stockar ovan mark. Det var kallt och man behövde elda hela tiden för att ha någon värme.

Maten var oerhört enformig och bestod av stekt fläsk, spisbröd, kolbullar (vatten, salt och vetemjöl stekt/kokat i fett) och kaffe. Man använde inte någon form av porslin utan åt det stekta fläsket på bröd.

Man arbetade med en uppsättning kläder som man hade på sig hela tiden. Blev man blöt så fick det torka på kroppen. En del tog av sig skorna på natten, men en del gjorde inte ens det. Kläderna var ganska tunna och det ansågs onödigt att ha en ytterrock på vintern. Bönderna hade traditionellt hemgjorda vadmalsskläder, men de egendomslösa hade inte resurser för detta och kunde börja köpa färdigsydd bomullsskläder som började föras in av kringresande försäljare. En av de 4 skogsarbetarna tyckte om sina näverskor som var lätta och varma men där väta snabbt trängde in.

Omkring 1880 kommer de första tvåmanssågarna som kunde användas för att fälla träden med. Efterhand som tiden gick krävde en del uppköpare att virket skulle sågas av, i stället för att huggas av, för att spara virke och inte riskera brott. Enmanssågar dröjde dock även om de började tillverkas 1890. En av skogsarbetarna berättade att han är inte såg en timmersvans förrän 1921.

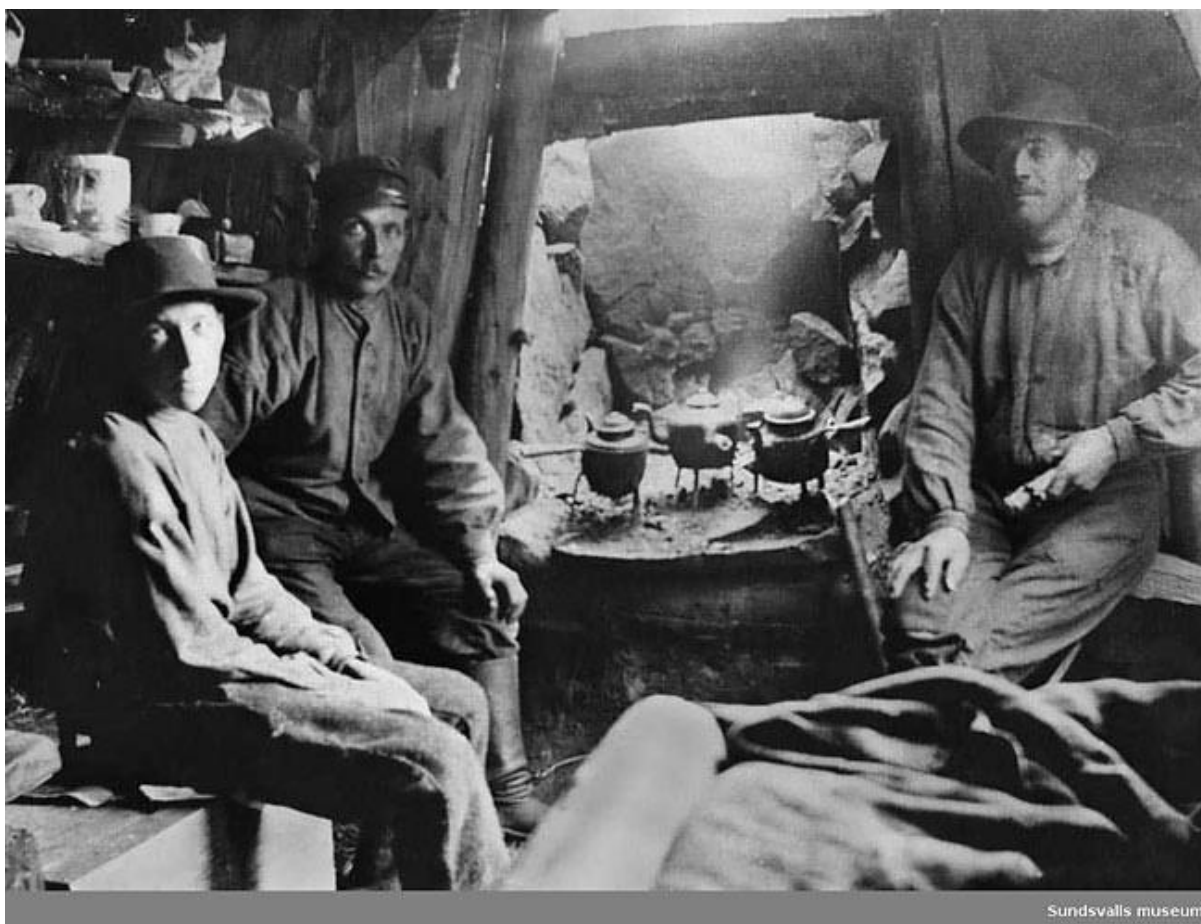
Flottningen var en central del i logistikkedjan, men den hanterades helt separat från huggningen. Flottningen gick in i en ny fas omkring 1870 då flottningsföreningar började bildas på bred front (1878 i Ljustorpsån) för att få säkerhet och rationalitet i transporten och uppdelningen vid kusten. Skiljet vid Lövudden kunde börja utvecklas.

En skogsarbetare kunde ha ett litet torp eller stuga med ett rum för sig och sin familj. I det rummet fanns en öppen eldstad som man lagade sin mat vid. Den gav även värme och ljus. Det fanns järnspisar som gav bättre vedekonomi men inte ljus. Från ca 1860 började fotogen säljas i Sverige och fotogenlampor blev allt bättre i mitten på andra halvan av 1800-talet. Dvs i slutet 1800-talet fanns bra lösningar för värme - kakelugnar, matlagning - järnspis och lyse – fotogenlampor, men inget av detta var tillgängligt i de beskrivna skogsarbetarhemmen.

Marginalerna hos skogshuggarfamiljerna var små. Den mat man kunde köpa skulle i första hand tillfalla den som hade det hårda arbetet, var det flera som berättade. Det kunde bli svåra gräl i familjen om hustrun tagit av fläsket till sig och barnen i mannens frånvaro. När säsongen var slut var det inte alls säkert att lönen översteg maträkningen.

Sammantaget gav de fyra skogsarbetarberättelserna en mycket tankeväckande bild av de förhållandens som fostrade dessa människor och hur långt tekniken och samhällsutvecklingen fört oss.

Olof Ulander

Sundsvalls museum

En i Medelpad vanlig mindre koja byggd mot en stor sten. Bilden kommer från Sundsvalls museum.

En lite större koja delvis nedgrävd. Dörren lutar mot kojan då den saknar gångjärn. Platsen var Gryttjärnsslåttern, Bredsjön ca 1910. Bild Ljustorps Hembygdsförening.

Vid mindre avverkningar kunde huggare som saknade häst ta på sig jobbet genom att själv släpa fram stockarna med eller utan kälke. Ett så kallat dragskifte. På bilden Ernst Valfrid Sundberg och Johan Konrad Sundberg. Foto Bror Berg / Ljustorps Hembygdsförening